

Briselē, 2022. gada 3. oktobrī
(OR. en)

12997/1/22
REV 1

SOC 533
EMPL 365
ECOFIN 942
EDUC 333

"I/A" PUNKTA PIEZĪME

Sūtītājs:	Sociālās aizsardzības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja (I) / Padome
Temats:	Nozīmīgākās sociālās problēmas: svarīgākie <i>SPC</i> vēstījumi, kuru pamatā ir gada pārskats par Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumentu – apstiprināšana

Pielikumā pievienoti Sociālās aizsardzības komitejas svarīgākie vēstījumi, kuru pamatā ir gada pārskats par Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumentu un norisēm sociālās aizsardzības politikā; dokumentu paredzēts iesniegt apstiprināšanai Padomes 2022. gada 17. oktobra sanāksmē.

Pilns ziņojuma teksts ir iekļauts dokumentā 12997/22 ADD 1.

Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumenta (SAPI) valstu profili, kuri pievienoti šim ziņojumam, ir izklāstīti dokumentos 12997/22 ADD 2–4.

Sociālās aizsardzības komitejas svarīgākie

vēstījumi

2022. gada ziņojums

*Pārskats par Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumentu un
norisēm sociālās aizsardzības politikā*

SVARĪGĀKIE VĒSTĪJUMI

1. **Saskaņā ar LESD 160. pantā noteiktajām pilnvarām Sociālās aizsardzības komiteja (SPC) ir Padomei sagatavojusi gada pārskatu par sociālo situāciju Eiropas Savienībā un politikas norisēm dalībvalstīs**, kura pamatā ir jaunākie pieejamie dati un informācija. Pamatojoties uz minēto informāciju, *SPC* izceļ turpinājumā izklāstītos konstatējumus un kopīgās prioritātes, kas būtu jāņem vērā, sagatavojot 2023. gada ilgtspējīgas izaugsmes pētījumu.
2. **2021. gadā ES dalībvalstīs atsākās izaugsme.** Situācijas uzlabošanās veselības jomā, kā arī saskaņotie centieni ES un dalībvalstu līmenī mazināt Covid-19 pandēmijas ietekmi palīdzēja ES ekonomikai 2021. gada rudenī atgūties un sasniegt pirmspandēmijas izlaides apjomu. Bezdarbs, kas pandēmijas laika maksimālo līmeni (7,8 %) bija sasniedzis 2020. gada beigās, 2022. gada vidū samazinājās līdz 6,0 %. 2021. gadā uzlabojās arī mājāsaimniecību reālie ienākumi.
3. **2022. gadā Krievijas agresijas karš pret Ukrainu ir radījis jaunu ekonomisko un ģeopolitisko vidi.** Ar to saistītais enerģijas un preču cenu kāpums, piegādes traucējumi un arvien lielāka nenoteiktība apdraud Eiropas atgūšanos no pandēmijas un pasliktina sociālo un ekonomisko klimatu. Augstas elektroenerģijas cenas, augoša inflācija un vispār lielāka dzīves dārdzība daudzu mājāsaimniecību (jo īpaši ģimeņu, kuru ienākumi ir zemāki un kuras lielāku ienākumu daļu tērē elektroenerģijas un pārtikas iegādei), ekonomisko situāciju varētu padarīt nestabilu, un tas pārvilktu svītru pēdējos gados gūtajiem panākumiem – daudzās valstīs panāktajam bezdarba, nabadzības un nevienlīdzības līmeņa kritumam.
4. **Kara sekas ir arī milzīga humanitārā krīze: kopš konflikta sākuma no Ukrainas ir aizbēguši vairāk nekā 12 miljoni iedzīvotāju.** Bēgļu pieplūdums ir līdz maksimumam noslogojis vairāku ES dalībvalstu spējas uzņemt kara bēgļus un nodrošināt tiem patvērumu, un tas visā Eiropā uzliek lielu slogu sociālās aizsardzības un sociālās iekļautības sistēmām.

5. **Pirms Krievija iebruka Ukrainā, sociālajā jomā bija vērojamas kopumā pozitīvas norises: vairums Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumenta rādītāju 2021. gadā liecināja, ka ar atveseļošanu un ieguldījumiem sociālajā aizsardzībā dalībvalstīs ir panāktas pozitīvas pārmaiņas, no kurām īpaši jāuzsver šādi aspekti:**

- vairāk nekā trešdaļā dalībvalstu **mazinājās nabadzības vai sociālās atstumtības risks**, kas bija rezultāts jo īpaši **smagas materiālās un sociālās nenodrošinātības** mazināšanai daudzās valstīs; tomēr vienlaikus **norises nav bijušas viennozīmīgi pozitīvas** tādos jautājumos kā nabadzības riska rādītājs un to iedzīvotāju īpatsvars, kas dzīvo (daļēji) bezdarbnieku mājsaimniecībās;
- aptuveni trešdaļā dalībvalstu **ir ievērojami mazinājies dziļas nabadzības līmenis** sabiedrībā kopumā, un pusē valstu ir mazinājies **nabadzības noturīgums**, kas daļēji atspoguļo **sociālo pārvedumu ietekmes pieaugumu** trešdaļā dalībvalstu;
- daudzās dalībvalstīs **kopumā uzlabojās bērnu situācija**, ko apliecina tas, ka ir samazinājies bērnu nabadzības vai sociālās atstumtības risks, materiālās un sociālās nenodrošinātības rādītājs un bērnu nabadzības starpība (lai gan pēdējā rādītājā septiņās dalībvalstīs ir vērojams arī pieaugums);
- **uzlabojās arī jauniešu situācija**: trešdaļā valstu samazinājās *NEET*¹ rādītājs un izglītību priekšlaicīgi pametušo skaits;
- divās trešdaļās dalībvalstu turpināja **pieaugt gados vecāku darba ņēmēju nodarbinātības rādītājs**, kas ataino situācijas uzlabošanos darba tirgū 2021. gadā;
- gandrīz pusē valstu **uzlabojās gados vecāku (65 gadus vecu vai vecāku) nabadzības un relatīvo ienākumu situācija** un mazinās viņu nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs.

¹ Jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu.

6. **Tomēr bija vairākas jomas, kam saistībā ar 2021. gada norisēm bija jāpievērš uzmanība, proti:**
- gandrīz trešdaļā dalībvalstu palielinājās **ilgtermiņa bezdarba rādītājs**;
 - trešdaļā dalībvalstu pieauga tādu **iedzīvotāju īpatsvars, kas dzīvo (daļēji) bezdarbnieku mājāsaimniecībās**;
 - neviendabīgas norises **ienākumu nevienlīdzības jomā**, kur trešdaļā dalībvalstu vērojams kritums, bet trešdaļā dalībvalstu – kāpums.
7. **Eiropas sociālo tiesību pīlārs kopā ar pīlāra īstenošanas rīcības plānā iekļautajiem ES pamatmērķiem nodarbinātības, prasmju un nabadzības un sociālās atstumtības jomās nodrošina nepieciešamo satvaru rīcībai ES un dalībvalstu līmeņos.** Dalībvalstu saistības, kas 2022. gada jūnijā tika prezentētas ES nodarbinātības un sociālo lietu ministriem, ir līdzvērtīgas vai pat plašākas par ES pamatmērķiem. Tā kā minētie mērķi ir savstarpēji atkarīgi un cits citu pastiprina, saskanīgas politiskās darbības būtu jāveic visās politikas jomās. Attiecībā uz nabadzības mazināšanas mērķi jānorāda, ka salīdzinājumā ar 2019. gadu vairumā dalībvalstu to cilvēku skaits, kam draud nabadzība vai sociālā atstumtība, ir vai nu paliecis nemainīgs, vai arī samazinājies.
8. **Pašreizējā nestabilajā situācijā ES un dalībvalstīm būtu jāturpina īstenot mērķorientētus un efektīvus politikas pasākumus, lai pastiprinātu sociālo iekļautību un sociālo aizsardzību un samazinātu riskus, kam pakļautas neaizsargātas mājāsaimniecības un neaizsargāti indivīdi.** Sociālo situāciju visā Savienībā būtu jācenšas uzlabot arī ar citās, ne tikai sociālās politikas, jomās veiktiem pasākumiem. Visās reformās, tostarp tajās, kas vērstas uz zaļo un digitālo pārkārtošanos, ir jāņem vērā sociālās un nodarbinātības problēmas. Plašāka distributīvās ietekmes novērtējumu izmantošana var palīdzēt novērst nelabvēlīgu ietekmi uz sociālo jomu.

9. **Ir jāturpina stiprināt sociālās aizsardzības sistēmas, lai palielinātu to noturību un tās varētu izturēt esošās un gaidāmās problēmas.** Ir jāturpina daudzās dalībvalstīs jau iesāktā modernizācija, proti, ir jānodrošina aktīvas iekļaušanas principu ievērošana un uzsvars jāliek uz atbilstošu ienākumu atbalstu, atbalstu sociālajai integrācijai un dalībai darba tirgū, kā arī jānodrošina cenas ziņā pieejami un kvalitatīvi pakalpojumi. Arī turpmāk vienai no prioritātēm vajadzētu būt – panākt, lai sociālās aizsardzības sistēmas aptvertu nestandarta darba ņēmējus un pašnodarbinātos. Ar efektīvu politiku ir jācenšas risināt pabalstu neizmantošanas jautājumu, un ar digitālo tehnoloģiju palīdzību vēl vairāk jāvienkāršo sociālās aizsardzības sistēmu procesi un jānodrošina pabalstu integrēšana, un jāpalielina šo sistēmu pārredzamība.
10. **Ņemot vērā Krievijas agresijas kara pret Ukrainu sociālās un ekonomiskās sekas, ir jāturpina stiprināt esošos sociālās drošības tīklus, kā arī ar mērķorientētiem pasākumiem jāatbalsta paši neaizsargātākie.** Svarīgākie jautājumi, kam arī turpmāk būtu jāpievēršas ES un valstu līmenī, ir: pasākumi, ar kuriem mazināt augošo enerģijas cenu ekonomiskās sekas (jo īpaši ietekme uz mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem), centieni apkarot arvien plašāko bezpajumtniecības un atstumtības mājokļa jomā problēmu, atbalsts neaizsargātām ģimenēm un bērniem, kā arī turpmāks atbalsts Ukrainu bēgļiem, lai viņi varētu piekļūt pamatpakalpojumiem un darba tirgum.

11. **Ņemot vērā sabiedrības novecošanu, pārmaiņas ekonomikā un darba tirgos, būtu jāturpina centieni nodrošināt pensiju sistēmu adekvātumu un ilgtspēju.** Pasākumi, kuru mērķis ir pielāgot pensionēšanās vecuma vai karjeras prasības, pabalstus vai uzkrāšanas rādītājus, lai atspoguļotu tendences paredzamā mūža ilguma jomā, būtu jāpapildina ar aktīvu vecumdienu stratēģijām un elastīga darba iespējām, tostarp jāparedz iespēja apvienot pensijas ar ienākumiem no darba un jānodrošina taisnīga attieksme pret darba ņēmējiem, kuriem ir ilgs darba mūžs un kuri agri ienākuši darba tirgū. Politikai būtu arī jāatvieglo piekļuve pensiju sistēmām tiem cilvēkiem, kas strādā dažādos nestandarta nodarbinātības veidos un ir pašnodarbināti. Lai novērstu jau ilgi pastāvošās sieviešu un vīriešu pensiju atšķirības, būs jānodrošina plašāka un labāka sieviešu dalība darba tirgū; šādā nolūkā būs jācenšas novērst vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirību, jānodrošina atbalstoša politika personām ar aprūpes pienākumiem, tostarp piekļuve kvalitatīvai un cenas ziņā pieejamai aprūpei, līdzvērtīgi pasākumi vecākiem, lai atvieglotu atgriešanos darba tirgū pēc pārtraukuma, kā arī aprūpes kredītpunkti vai citi mehānismi, ar kuriem aprūpētājiem (galvenokārt sievietēm) kompensētu laiku, kas ārpus apmaksāta darba veltīts ģimenes locekļu aprūpei.
12. **Covid-19 pandēmija izgaismoja nepieciešamību stiprināt valsts veselības aprūpes sistēmu spēju, lai uzlabotu iedzīvotāju veselības rādītājus un labāk reaģētu uz turpmākām krīzēm.** Šādā sakarā ir svarīgi arī turpmāk ciešāk integrēt un koordinēt veselības un sociālās nozares. Joprojām viena no prioritātēm ir pakalpojumu sniegšanas novirzīšana no slimnīcām uz primārajām veselības aprūpes sniegšanas vietām; tāpēc ir svarīgi cita starpā ieguldīt līdzekļus jaunās primārās veselības aprūpes iestādēs, plašāk ieviest e-veselības risinājumus un atkal pievērsties slimību profilaksei un veselības veicināšanai. Būtu jāstiprina medicīnas darbinieku spējas, tostarp jāpiedāvā plašākas iespējas mācīties un jāatbalsta medicīna aroda popularizēšanas pasākumi. Lai novērstu medicīnas speciālistu nevienmērīgu izvietojumu un nodrošinātu vienlīdzību reģionu starpā, ir jāsaskaņo stimuli reģionālā un apakšreģionālā līmenī, kā arī valstu kvalitātes novērtēšanas sistēmas.

13. **Nemot vērā, ka ES sabiedrība noveco, ir jānodrošina atbilstoša, cenas ziņā pieejama un kvalitatīva ilgtermiņa aprūpe**². Būtu jāuzlabo ar ilgtermiņa aprūpi saistītās sociālās aizsardzības adekvātums, lai tie, kam vajadzīga ilgtermiņa aprūpe, to saņemtu savlaicīgi, lai tā būtu visaptveroša un cenas ziņā pieejama. Būtu jānodrošina, ka ilgtermiņa aprūpe ir pieejama visos gadījumos, tostarp ir jāattīsta un/vai jāuzlabo mājas aprūpe un kopienā balstīta aprūpe un īpaša uzmanība jāpievērš teritoriālo atšķirību novēršanai. Lai novērstu aprūpes sniegšanas jomā pastāvošos trūkumus, augstas kvalitātes kritēriji un standarti būtu jānodrošina visos ilgtermiņa aprūpes sniegšanas gadījumos, atspoguļojot arī aizvien lielāko aprūpes pakalpojumu dažādību, aprūpes sniegšanas apstākļus un aprūpējamo izvēles. Ir jāizmanto pieejas, kuru centrā ir cilvēks, un pakalpojumi jāsniedz integrēti, un papildus ir jāīsteno profilaktiski pasākumi un jāatbalsta neatkarīga dzīve visos aprūpes sniegšanas gadījumos. Būtu jārisina prasmju vajadzību un darbaspēka trūkuma jautājumi, tostarp, nodrošinot taisnīgus darba apstākļus. Vienlaikus ar centieniem pastiprināt kvalitatīvas formālās aprūpes sniegšanu būtu jāsniedz atbalsts neformālajiem aprūpētājiem, tostarp viņi jāizglīto, jākonsultē, viņiem jāsniedz psiholoģisks atbalsts un jānodrošina atelpas brīža aprūpe, jāpalīdz līdzsvarot darba dzīvi ar aprūpes pienākumiem un finansiāli jāatbalsta.
14. **Aprūpes jautājumu skatot plašākā kontekstā, ir jāuzlabo arī iespējas iegūt pirmsskolas izglītību un aprūpi, tās kvalitāte un pieejamība cenas ziņā**, lai palīdzētu pilnveidot bērnu labjutību, prasmes un kompetences, lai novērstu nabadzības pārmantošanu no paaudzes paaudzē un veicinātu vecāku dalību darba tirgū.
15. **Vienlaikus ar centieniem uzlabot sociālās aizsardzības, pensiju, veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes tvērumu un adekvātumu, būtu arī jāpārdomā minēto sistēmu finansēšana, tāpēc ka adekvātums un ilgtspēja ir savstarpēji saistīti.** Lai gan lēmums par to, kā līdzsvarot dažādos finansēšanas avotus, ir katras dalībvalsts ziņā, būtu lietderīgi turpināt diskusijas par jauniem un alternatīviem finansēšanas avotiem. Dalībvalstīm būtu jāturpina izmantot esošos ES fondus, jo īpaši ESF+ un ANM, lai atbalstītu savus reformu centienus.

² Neskarot patlaban notiekošās sarunas par *Padomes Ieteikums par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei*(COM (2022) 441)

16. **Eiropas pusgads joprojām ir efektīvs koordinācijas instruments**, ar kura palīdzību veicināt ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomikas izaugsmi, konkurētspēju, nodarbinātību un pienācīgu sociālo aizsardzību un sociālo iekļaušanu. Tā kā daudzas dalībvalstu reformas ir daļa no nacionālajiem atveseļošanas un noturības plāniem, ir ļoti svarīgi, lai *EPSCO* padome un tās padomdevējas struktūras arī turpmāk būtu cieši iesaistītas pastāvīgajā šo plānu īstenošanas uzraudzībā.
17. Lai stiprinātu sociālo Eiropu un sekmētu Eiropas sociālo tiesību pilāra īstenošanu ES un dalībvalstu līmenī, pienācīgi ņemot vērā attiecīgās kompetences, **būtu jāuztur konstruktīvs dialogs starp ES iestādēm, dalībvalstīm, sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām.**
18. Eiropas Komisija tiek aicināta šajā dokumentā izklāstītos politikas norādījumus ņemt vērā 2023. gada ilgtspējīgas izaugsmes pētījuma sagatavošanā.